

CERCETĂRILE ARHEOLOGICE DE LA CHIRNOGENI*

Tudor PAPASIMA

În vara anului 1987, cu prilejul lucrărilor de instalare a unei conducte de tranzit pentru gaze, care urma a străbate, pe direcția nord-sud, Dobrogea, pe teritoriul satului/centru de comună Chirnojeni (Pl. I, Pl. II) a fost identificată o așezare din epoca bronzului târziu, cultura Coslogeni; investigațiile arheologice ce au urmat, atât în toamna aceluiași an (24.9.-14.10.), cât și în vara următoare (28.6.-16.7.) au fost realizate de T. Papasima¹. Punctului i s-a dat numele de „La stație”². După aproape 15 ani (2001), instalarea unui nou gazoduct în apropierea celui inițial, a necesitat reluarea și amplificarea cercetărilor arheologice, de astă dată într-o nouă echipă (M. Neagu și C. Nopcea), ocazie cu care au fost trasate mai multe secțiuni, atât în punctul „La stație”, cât și într-un alt punct, nou, „La islaz”³.

1. Localizarea punctului „La stație.

Este situat în partea de nord-est a satului, la cca 3-400 m depărtare de marginea acestuia, în dreapta șoselei Chirnojeni-Plopeni, pe un bot de deal.

2. *Din istoricul localității.* Așezarea medievală a fost întemeiată după confruntările dintre sultanul Baiazid și Mircea cel Bătrân⁴. Pe la jumătatea sec. al XVII-lea, în însemnările de drum ale unui binecunoscut călător turc, este amintită localitatea Chirnojeni (pe atunci purtând numele de Ghiuvenli), „sat de musulmani cu o sută de familii și o geamie”, situat într-un ținut bogat, cu oameni

* Notele de față au fost predate redacției revistei „Pontica” în luna august, 2006. Rezultatele preliminare ale săpăturilor din primii doi ani, au fost prezentate la sesiunile anuale de rapoarte de la Pitești) 25-26 martie, 1988) și Sibiu (17-18 martie, 1989). Tot ele au făcut obiectul comunicării: „Date preliminare despre așezarea Coslogeni de la Chirnojeni, județul Constanța”, înscrisă în programul Colocviului internațional: „Cercetările arheologice privind populațiile bronzului târziu. Complexul cultural Noua-Sabatinovka-Coslogeni”, Călărași-Galați, 15-19 octombrie, 1991.

¹ Cel ce a identificat așezarea în ziua de 24.6.1987.

² Pe deal se afla o stație de pompat apă pentru irigații.

³ Rezultatele cercetărilor din acest punct vor fi făcute cunoscute, probabil, cu un alt prilej.

⁴ I. Ionescu, „Sai, Ghiuvenlia!”, Constanța, 1934, p. 8.

ospitalieri⁵. Așezarea, având probabil un important rol strategic, este înregistrată într-o hartă germană din anul 1728⁶. Încercările veacurilor trecute nu rămân fără urmări, astfel încât la 7 iulie 1882, „comisiunea de parcelare a Dobrogei” semnaleză în acest loc prezența unor ruine „în suprafață de 25,8412 ha” și a unui „cimitir părăsit”⁷. La sfârșitul veacului al XIX-lea aici existau 87 case, iar populația, compusă majoritar din turci și tătari, număra 291 familii, (în total 776 persoane)⁸. În anul 1894 în sat vor fi colonizate vreo 40 familii de români, ilfoveni, din Chirnoși, care au dat numele de astăzi al localității⁹.

3. Săpăturile.

În anii 1987-1988, au fost executate 5 secțiuni, numerotate de la I la V (S I-III/1987; S IV-V/1988); patru dintre acestea, S I și III-V, paralele, erau orientate pe direcția E-V, iar una, S II, era perpendiculară pe axul celor dintâi. Secțiunile S I și S II constituiau extremele, sudică și nordică, ale așezării. Secțiunea S III se afla între primele două (fața de S I, la o distanță de 119 m și față de S II la 101 m) și alături de ea, despărțită doar de un martor de 0,50 m era plasată S IV; în raport cu această secțiune, S V se găsea la 40 m depărtare. Cele 5 secțiuni au avut următoarele dimensiuni: S I, V: 20 x 1,5 m; S II: 20 x 1 m; S III: 30 x 1,5 m; S IV: 16,60 x 1,5 m.

4. Descrierea complexelor descoperite.

În secțiunea S III/1987 au fost evidențiate mai multe complexe după cum urmează:

1. în carourile 1-5, la adâncimea de 0,38 m, a apărut o platformă din pietre mici, neregulate, pe care s-au găsit puține fragmente ceramice și bucăți de lipitură arsă (Pl. III/1);

2. în carourile 5-6, la o adâncime de 1,10 m s-a conturat gura quasicirculară a unei gropi, G 1, care se adâncea, evazându-se, încă 0,51 m, până la - 1,61 m. Materialul arheologic recuperat din umplutura ei cuprindea fragmente ceramice, un frecător de piatră, oase, bucăți de lutuială arsă, pietre;

3. în carourile 1-2, după desființarea platformei sus-amintite, la adâncimea de 1 m, a apărut gura, de asemenea quasicirculară, a unei alte gropi, G 2, care mai coboară încă 64 cm. În această groapă, la o adâncime a ei de 42 cm, au fost date la iveală mai multe pietre de diferite dimensiuni (Pl. III/3-4).

În secțiunea S V/1988, în caroul 3, la o adâncime de 1 m, a apărut gura unei alte gropi, G 3, care măsoară 1,51/1,20 m și se adâncea 67 cm, până la - 1,67 m (Pl. III/2, 5).

5. Materiale arheologice din epoca bronzului.

5.1. Ceramica.

A fost descoperită numai în stare fragmentară și nu permite reconstituirea

⁵ Evlia Celebi, *Seyahatname*, în *Călători străini despre țările române*, vol. 6, Buc., 1976, p. 382.

⁶ Panait I. Panait, A. Ștefănescu, *Pontica*, 17 (1984), p. 174, fig. 4.

⁷ Arh. Statului Dobrogea, fond *Inspectoratul cadastral al județului Constanța*, dosar nr. 88, ap. T. Mateescu, *RevArh*, 10 (1967), 2, p. 247 și n. 78.

⁸ *Marele dicționar geografic al României*, vol. 3, Buc., 1900, p. 525-526.

⁹ I. Ionescu, *op. cit.*

vreunui profil.

Am deosebit două categorii: una, grosieră, cealaltă, fină.

5.1.1. *Ceramica grosieră*. Pasta conține cioburi pisate, nisip sau pietricele, este destul de compactă și rezistentă și are o suprafață aspră la pipăit. Ceramica, arsă neuniform, a căpătat nuanțe diferite de la cărămiziu spre cenușiu (adesea prezente pe unul și același ciob), iar în spărtură întâlnim aproape întotdeauna culoarea cenușie. Cele mai multe fragmente din partea superioară a acestui tip de ceramică prezentau, sub buză, un „brâu”, mai mult sau mai puțin reliefat, care joacă atât un rol decorativ, cât și unul practic, măbind rezistența vasului. Tot în scop ornamental-practic, pe corpul vaselor din această categorie, au fost aplicate proeminente, unele alungite, plasate orizontal (Pl. V/8), altele circulare, puțin reliefate (Pl. V/6) și, într-un singur caz, una unghiulară, cu vârful în sus și având la baza unghiului un buton (Pl. V/7), care serveau la prinderea vasului. În același scop erau folosite însă și tortile dispuse fie vertical (Pl. V/1), fie orizontal. Arcuirea fragmentelor de buză ne determină a crede că avem de-a face cu recipiente având o deschidere largă și dimensiuni destul de mari (Pl. V/5), fapt susținut și de fragmentele de funduri ai căror pereți formează un unghi obtuz (Pl. V/3).

5.1.2. *Ceramica fină*. Este prezentă în mai mică măsură la Chirnojeni. Pe suprafața sa lustruită întâlnim câteodată atât „brăul” despre care am notat mai sus, dar și butonii care, de această dată, sunt numai de dimensiuni mici (Pl. VI/3, 5). Culoarea fragmentelor ceramice este acum, predominant, cea cenușie cu diferite nuanțe. Fundurile vaselor formează în raport cu pereții un unghi obtuz (Pl. VI/8) dar, în cazul ceramicii fine, întâlnim și vase de mai mici dimensiuni cum trebuie să fi fost ceașca cu toartă unghiulară, supraînălțată, având partea superioară marcată de un buton (Pl. VI/1).

Unele dintre fragmentele ceramice de la Chirnojeni sunt străpunse de câte o mică perforație, iar altele par a fi fost în mod intenționat rotunjite.

5.2. *Unelte*.

În carourile 8 și 9 ale lui S III, la adâncimea de 35 și, respectiv 40 cm, au apărut două greutateți de lut de formă elipsoidală, perforate transversal în zona cea mai îngustă. Acestea au următoarele dimensiuni: 8/8,5 cm diametru și 4,2 cm grosime, una (Pl. VII/5) și 7,1/7,8 cm diametru și 3,4/4,2 cm grosime, cealaltă (Pl. VII/6). Tot în această secțiune, dar de astă dată în cuprinsul celor două gropi, a fost descoperit câte un frecător de piatră, cel din G 1, având două suprafețe netede (Pl. VII/2), iar în S IV a apărut de asemenea o astfel de piesă (Pl. VII/3). Din cuprinsul gropii G 3 (S V) a ieșit la iveală o spărtură de piatră cu o suprafață evident netezită, despre care credem că este un fragment dintr-o râșniță.

5.3. *Podobele*.

Am inclus în această categorie inelul din bronz descoperit în S IV, caroul 1, la o adâncime de 45 cm, având un diametru de 2,5 cm și o grosime de 1 cm, dar și brățara găsită în S V, caroul 5, la o adâncime de 55 cm, având un diametru de 5,6/6,1 cm și o lățime de 0,5/1,2 cm. Brățara este mai lată la mijloc (Pl. VII/1). Atât inelul, cât și brățara au o secțiune plan-convexă (interior-exterior).

5.4. *Obiecte de uz neprecizat*.

În S III, caroul 5, la o adâncime de 38 cm a apărut o bucată dintr-un obiect de bronz. Privită în proiecție, piesa are o formă trapezoidală cu înălțimea de 4,5 cm,

baza mare de 7,1 cm, iar cea mică de 4,5 cm. Grosimea sa maximă este de 0,9 cm. Profilul obiectului, prin una dintre bazele trapezului, apare arcuit (Pl. VII/7).

6. *Descoperiri aparținând altor epoci istorice.*

În partea de vest a așezării Coslogeni, în timpul investigațiilor arheologice, au fost date la iveală și alte materiale decât cele din epoca bronzului. Este vorba de fragmente de amfore de Thasos, Sinope și Heracleea Pontică, ceramică cenușie lucrată la roată (materiale datate în sec. IV-III î.d.Hr.)¹⁰ și un brăzdar de plug, dacic (S IV, -0-0,36 m); lung de 26,8 cm, acesta era confecționat dintr-o tijă de fier, cu secțiune dreptunghiulară, care se îngusta și se subția la un capăt, dar se lățea, ascuțindu-se, în capătul opus. Aici era partea utilă a uneltei; aceasta era foliformă, împărțită longitudinal, de o creastă mediană, în doi lobi (Pl. VII/4).

7. *Câteva însemnări preliminare.*

La capătul demersului nostru socotim necesar a mai spune că, în Dobrogea, în afară de descoperirile aparținând culturii Coslogeni consemnate în deceniul opt, cunoaștem o serie de puncte noi. Unele dintre acestea au fost introduse în circuit științific cum sunt descoperirile de la Mihai Viteazul, Medgidia, Izvoarele, Grădina, Rasova, Bugeac¹¹ și Capidava¹², altele au apărut în cursul unor cercetări arheologice și recunoașteri de suprafață. Vom menționa astfel fragmentele ceramice Coslogeni date la iveală în urma investigațiilor din așezarea hamangiană de la Târgușor-punctul „Urs”¹³, dar și cele descoperite în timpul cercetărilor din necropola feudală-timpurie de la Gârlița¹⁴, campania 1985. Apoi ceramică fragmentară de aceeași factură a fost găsită și în nord-estul satului Credința, lângă calea ferată Medgidia-Negru Vodă¹⁵, precum și pe Valea Siliștei, com. Seimeni, în punctul „La stăvilari”¹⁶.

¹⁰ Identificarea aparține colegului M. Irimia căruia îi mulțumim și cu acest prilej.

¹¹ M. Irimia, SCIVA, 32 (1981), 3, p. 347-369.

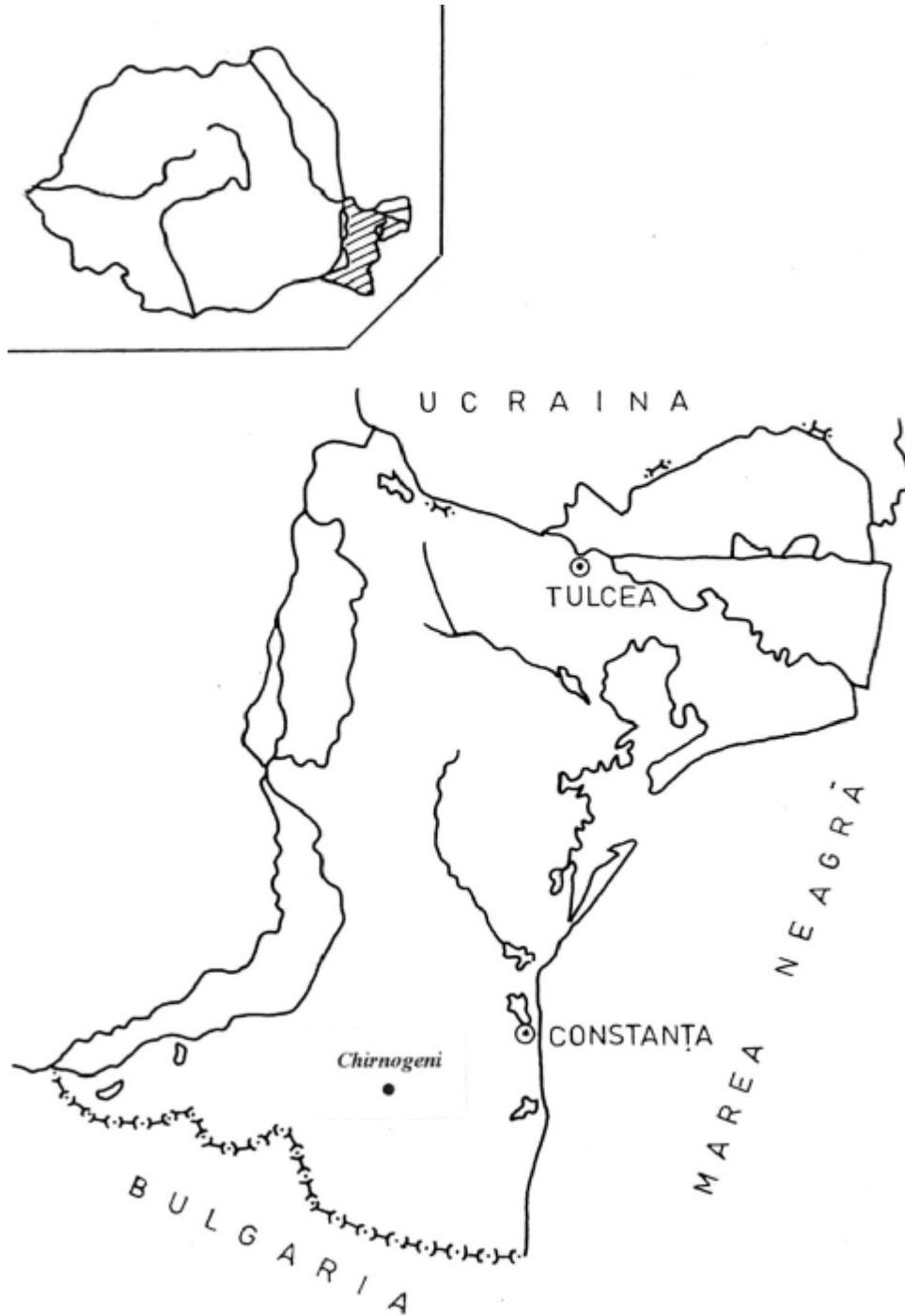
¹² I. Cios, Pontica, 19 (1986), p. 239-241.

¹³ Informație Puiu Hașotti.

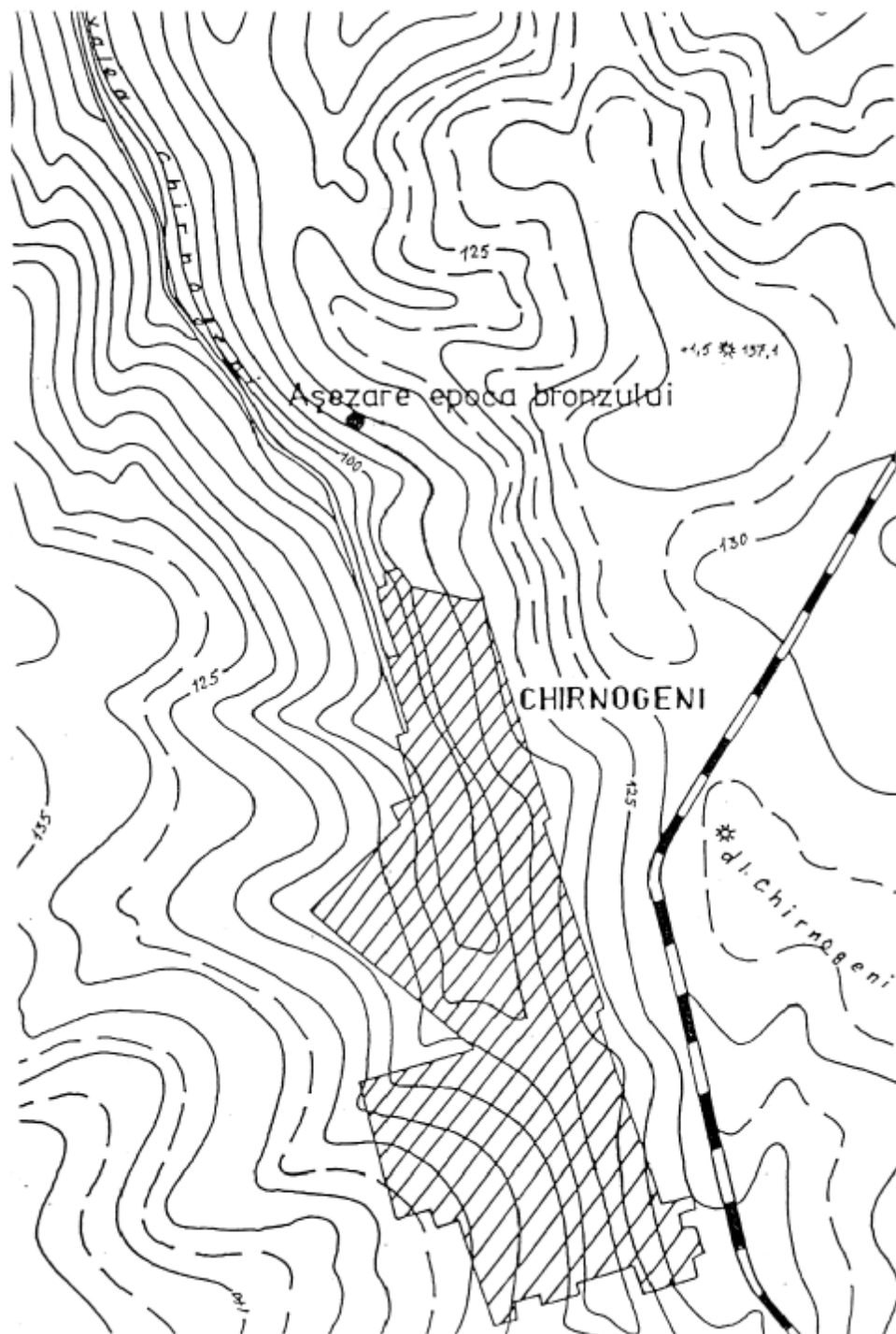
¹⁴ Punctul este cunoscut încă din 1969 (C. Cârjan, Pontica, 2 (1969), p. 129-132). Cercetările din 1985, încă inedite, au fost realizate de către T. Papasima.

¹⁵ Cercetări de teren împreună cu Gh. Papuc, cu ocazia instalării primului gazoduct în 1987-1988.

¹⁶ Periegheză în echipă cu M. Actuan (urmată de săpături ale lui T. Papasima; acestea au rămas până în prezent inedite), cu prilejul unor lucrări de îmbunătățiri funciare în zonă.

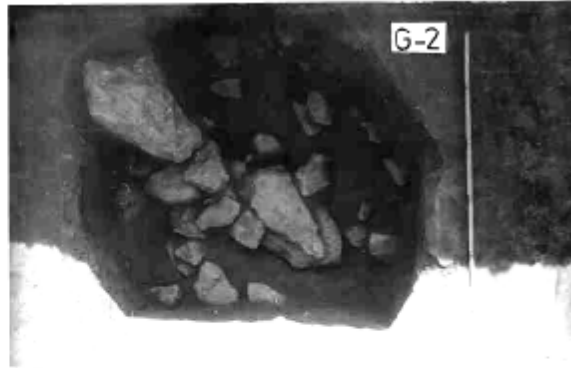
Pl. I - Harta Dobrogei cu satul Chirnogeni.

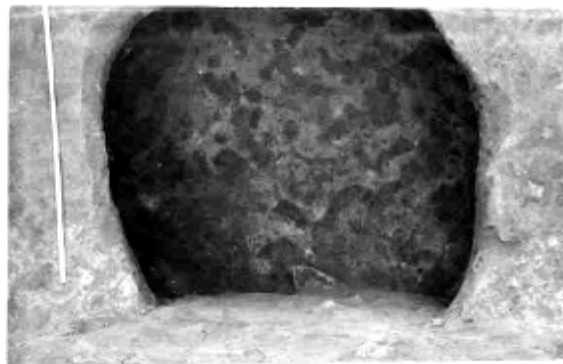
Pl. II - Harta topografică a localității Chirnoieni cu așezarea din epoca bronzului.

1

3

4

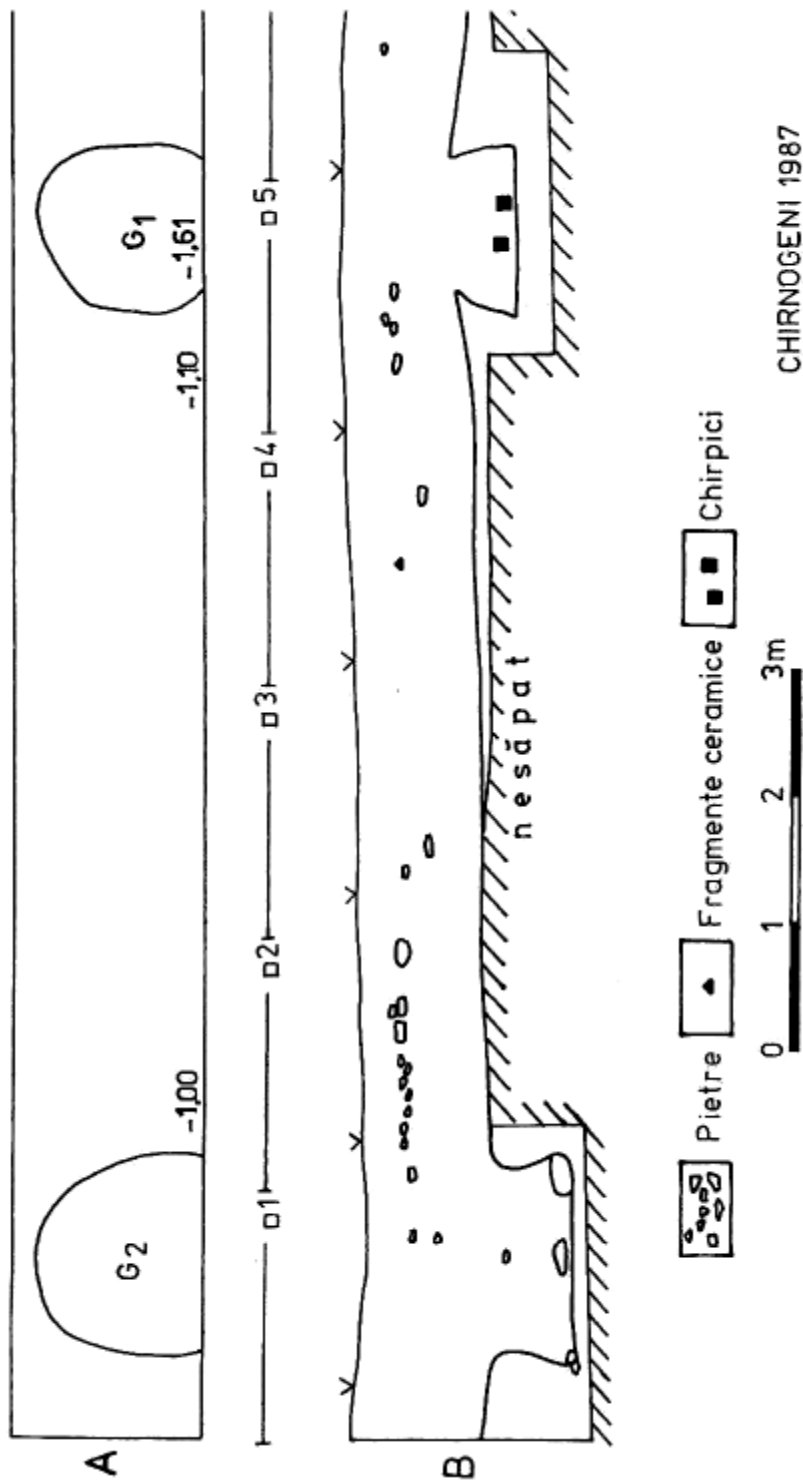

2

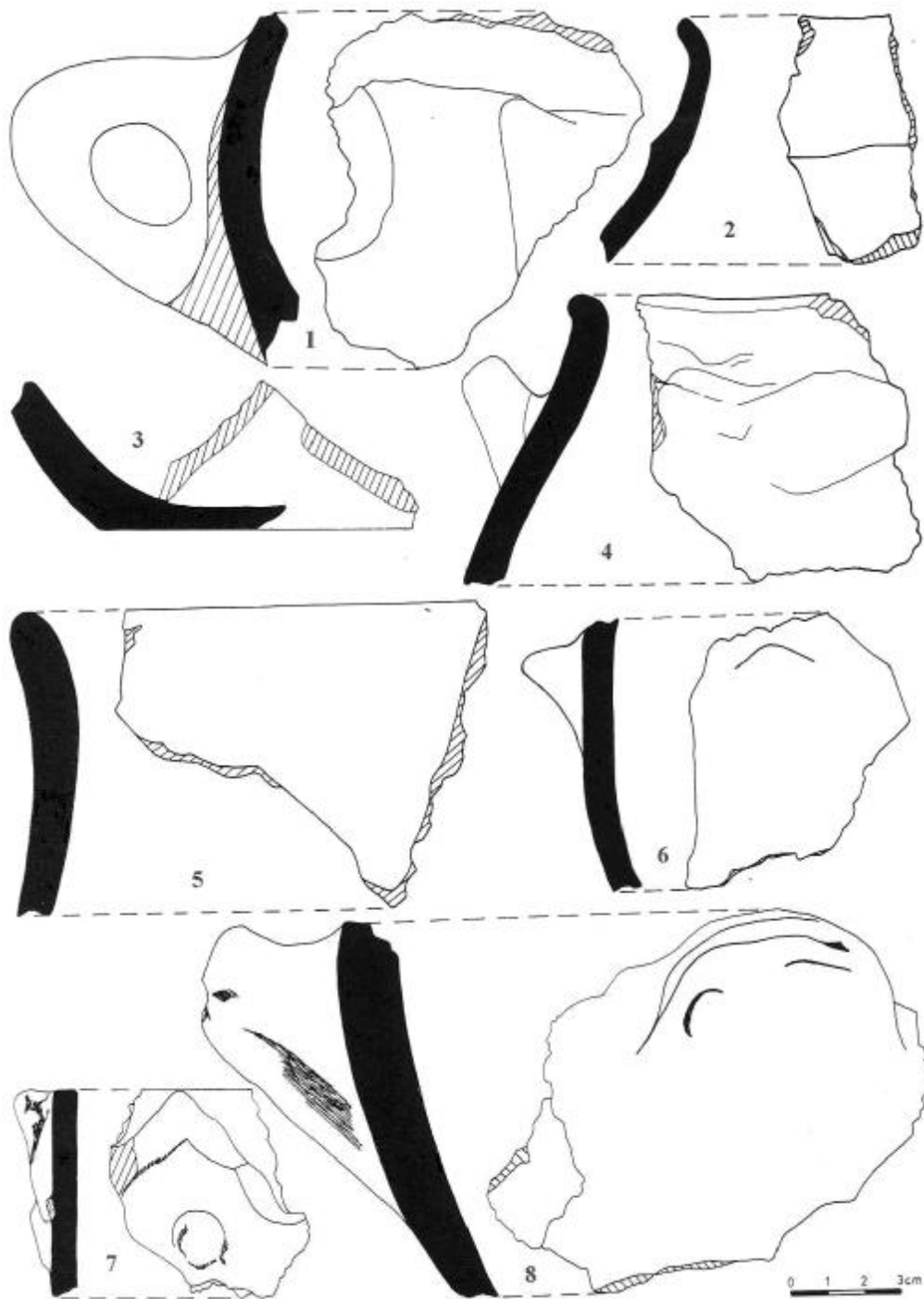

5

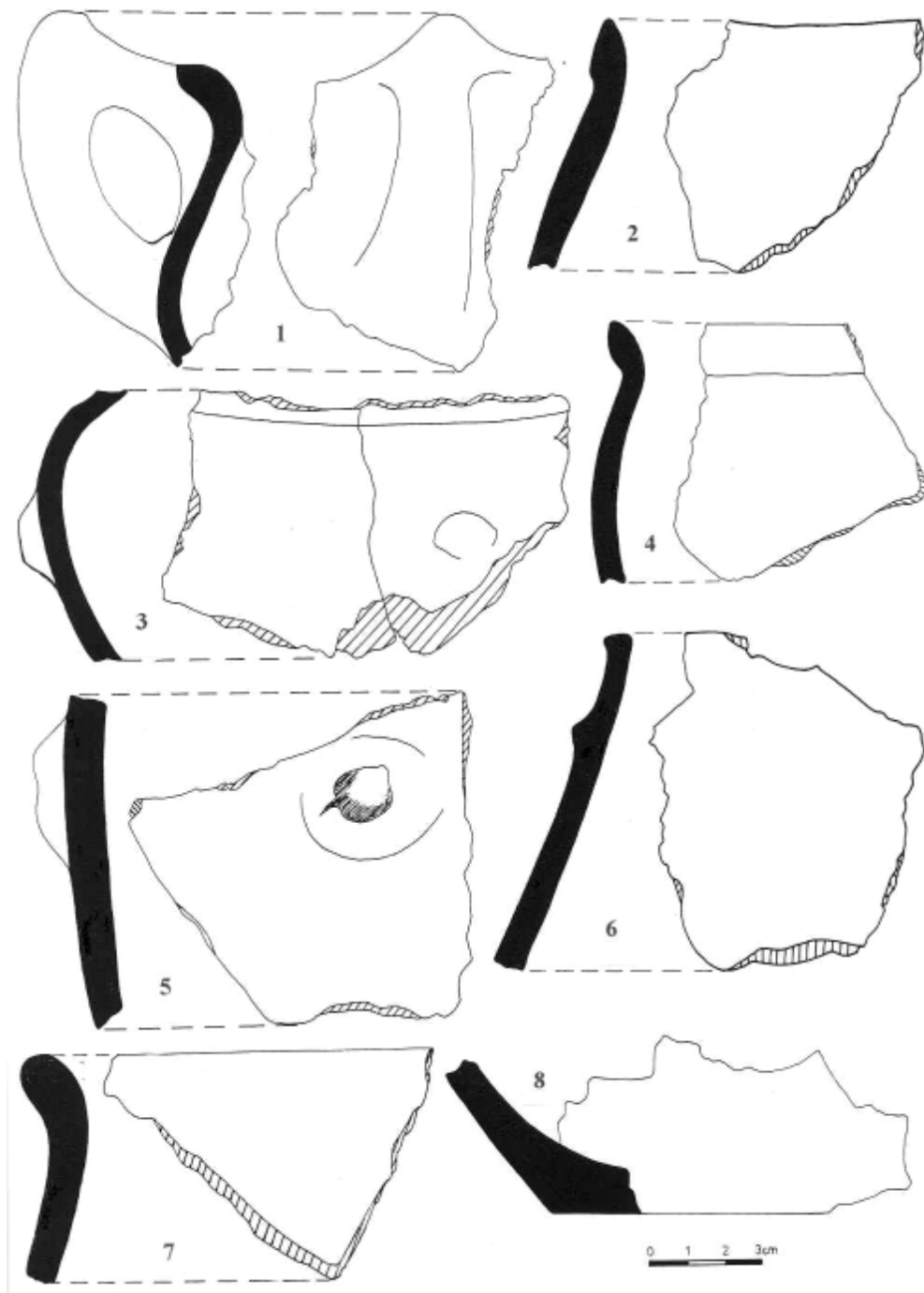
Pl. III - Așezarea din epoca bronzului: secțiunile S III/1987 și V/1988, gropile G 2 și 3.

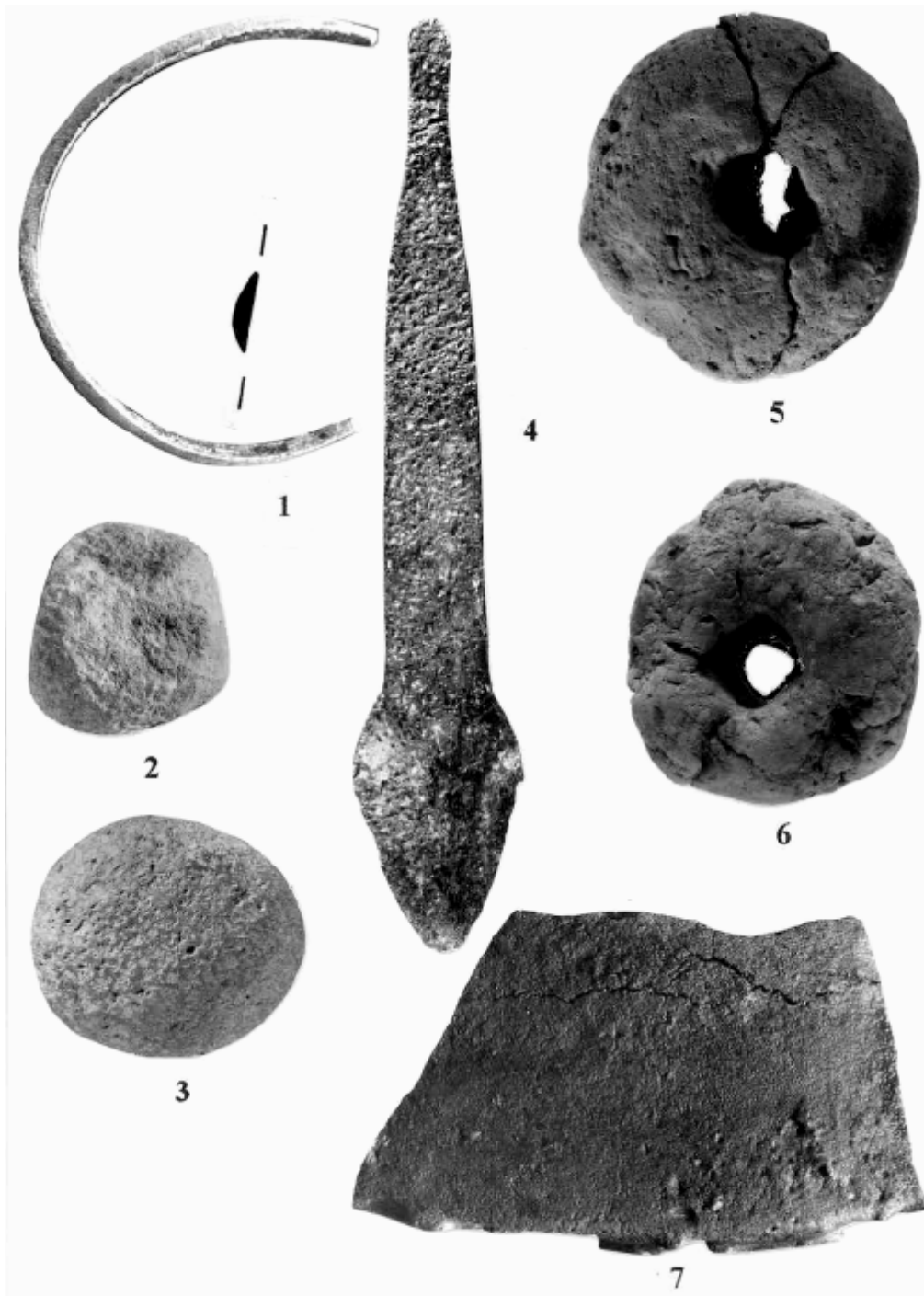
Pl. IV - Plan și profil al secțiunii S III, c. 1-6 (parțial) cu gropile G.1 și 2.

Pl. V - Ceramica din epoca bronzului.

Pl. VI - Ceramica din epoca bronzului.

Pl. VII - Alte descoperiri aparținând epocilor getică și bronzului.

DIE ARCHÄOLOGISCHEN FORSCHUNGEN IN CHIRNOGENI

Zusammenfassung

Im Sommer des Jahres 1987 – Anlass waren Bauarbeiten für die Gas-Pipeline, die heute in nord-südlicher Richtung die Dobrogea durchquert – wurde auf dem Territorium des Dorfes Chirnojeni (Abb. I-II) eine Siedlung der späten Bronzezeit (Coslogeni-Kultur) identifiziert. Die anschließenden archäologischen Untersuchungen (24.9.-14.10.1987 und 28.6.-16.7.88) wurden von T. Papasima geleitet. Die Grabungsstätte wurde „La stație“ genannt.

14 Jahre später (2001) machte der Bau einer weiteren, nahe gelegenen Gas-Pipeline die Wiederaufnahme und Erweiterung der archäologischen Untersuchungen notwendig, dieses Mal geleitet von M. Neagu und C. Nopcea. Es wurden mehrere Suchgrabungen, sowohl am Ort „La stație“, als auch an einem weiteren Ort, „La izlaz“ genannt, unternommen.

In den Jahren 1987-88 wurden 5 Schnitte (S I-V) durchgeführt; S I und S II lagen in einem Abstand von ca. 220 m voneinander entfernt und bildeten die südliche, bzw. nördliche Abgrenzung der Siedlung. In den Schnitten S III / 1987 und S V kamen mehrere archäologisch interessante Fundstätten zum Vorschein, u.a. eine Plattform aus unregelmäßigen kleinen Steinen (Abb. III/1) und zwei Abfallgruben G 1 und G 2 (Abb. III/3-4) in S III, sowie Grube G 3 in S V (Abb. III/5).

Die aufgefundenen archäologischen Materialien lassen sich sowohl der Bronzezeit als auch anderen Epochen zuordnen. Aus der Bronzezeit stammen Keramik, Werkzeug, Schmuck und Gegenstände unklarer Verwendung.

Die Keramik lässt sich – je nach Qualität des Tons, der verwendeten Brenntechnik, Form und Verzierung der Gefäße – in grobe (Abb. V) und feine (Abb. VI) Keramik einteilen.

Die Werkzeuge betreffend, wurden 2 Gewichte aus Ton in Form einer Ellipse, die an der dünnsten Stelle quer durchbohrt waren (Abb. VII / 5-6), dazu 3 Steinmörser (Abb. VII / 2 – SIII, G 1 und Abb. VII / 3 – S IV), sowie ein Bruchstück einer Handmühle aufgefunden.

An Schmuck kamen ein Bronzering (S IV) und ein Armband (S V) ans Tageslicht. Letzteres ist in der Mitte verbreitert (Abb. VII / 1). Sowohl Armband als auch Ring sind im Querschnitt auf der einen Seite gerade, auf der anderen konvex gestaltet.

In die Gruppe „Gegenstände unklarer Verwendung“ fällt ein Fragment eines trapezförmigen Bronze-Objektes (Abb. VII / 7).

Anderen Epochen entstammen Fragmente von Amphoren aus Thassos, Sinope und Heraklea Pontica; es handelt sich um aschfarbige, an der Töpferscheibe gearbeitete Keramik aus dem 4.-3.Jh. v.Chr..

Außerdem wurde die aus einer Eisenstange hergestellte Schar eines dakischen Pfluges aufgefunden, die einen rechtwinkligen Querschnitt hat (Abb. VII / 4).

Verzeichnis der Abbildungen

- Abb. I Karte der Dobrudscha mit dem Dorf Chirnogeni.
Abb. II Topografische Karte von Chirnogeni mit der Siedlung aus der Bronzezeit.
Abb. III Siedlung aus der Bronzezeit: Suchgrabungen S III/1987 und V/1988, Gruben G 2 und 3.
Abb. IV Grundriss und Profil der Grabung S III, Quadrate 1-6 (teilw.) mit den Gruben 1 und 2.
Abb. V Keramik aus der Bronzezeit.
Abb. VI Keramik aus der Bronzezeit.
Abb. VII Weitere Funde aus der Zeit der Geten und der Bronzezeit.